

Je třeba nastavit podmínky tak, aby mohli a chtěli učit jen ti nejlepší

(Pražský deník, 19.11.2015, Miroslav Žák)

Předsedkyně Společnosti pro talent a nadání Eva Vondráková v rozhovoru pro regionální Deník:

Praha – Koncem minulého měsíce hostila Praha konferenci s názvem Tvořivost jako součást nadání – Síť pro podporu nadání. Konference se po teoretické i praktické stránce věnovala problematice rozvoje tvořivého myšlení (nejen) u nadaných dětí předškolního věku, žáků základních a středních škol. Konferenci pořádal Národní institut pro další vzdělávání Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, přesněji řečeno jeho Talentcentrum. Nadaných se týká i rozhovor s Evou Vondrákovou, předsedkyní Společnosti pro talent a nadání, která se konference rovněž účastnila.

- Říká se, že nadaných a mimořádně nadaných je v každé generaci přibližně asi dvacet procent. V tak malé zemi, jako je naše, bychom nadané ve vlastním zájmu neměli zanedbávat. Přesto se tak stále děje.

U nás je, bohužel, rozšířenější tvrzení, že nadaných jsou 2 – 3 %. To se pak používá jako jeden z argumentů, proč není třeba se nadanými zabývat. Zjistit, jak je to s nadanými doopravdy, dostala před dvaceti lety britská psycholožka Joan Freeman, která se zabývala dlouhodobým výzkumem nadání. V osmdesátých letech se stala spoluzakladatelkou a první prezidentkou Evropské rady pro vysoké schopnosti, jejich výzkum a rozvoj (ECHA). Joan Freeman coby poradkyně britské vlády dostala rok času a finance na to, aby zmapovala teorie, výzkumy, zkušenosti a nejlepší příklady péče o nadané ve světě. Z materiálu pak připravila informace pro britský vzdělávací systém. Jedním z výsledků je publikace Vzdělávání vysoce nadaných. Mimo jiné se v ní uvádí, že se říká, že nadaných jsou 2 – 3 %, ale kdyby každé dítě mělo vhodné podmínky pro svůj rozvoj, dokázalo by 20 – 25% z nich vyniknout v jedné hodnotné oblasti lidské činnosti.

- Uznávání autoři tvrdí, že génius se prosadí za všech okolností a třeba i proti všem. Nikoli však talent (třeba i velký talent), s jakým se běžně setkáváme. Ten může být znetvořen, zvrácen nebo může být podněcován, rozvíjen a zdokonalován.

Máte na mysli C. G. Junga, který před téměř devadesáti lety předběhl nejen svou, ale i naši dobu, když v knize Duše moderního člověka podrobně popsal své vlastní zkušenosti i úvahy v kapitole s názvem Nadaný. Ani génius se neprosadí bez potřebných podmínek. Ale je hůře manipulovatelný. Protože bývá svéhlavý, naráží na nepochopení a může se dostávat do velkých problémů. Nicméně rozdíl mezi výrazně nadprůměrnými a mimořádně nadanými je. Čím dále jsou nadaní od průměru intelektově, tím dále se mu vzdalují i osobnostně. Je mezi nimi více těch, kteří se "pro pravdu nechají upálit". Ti sice také nadaní, ale "jen" výrazně nadprůměrní, bývají sociálně přizpůsobivější, tudíž i ochotnější ke kompromisům. Je to opět téma na delší povídání.

- U dětí je na velice vysoké úrovni, které dospělí nepřikládají většinou žádnou důležitost, mravní a citová vnímavost a kritičnost. Ve skutečnosti jde o zvláštní druh nadání. Tento druh nadání klade na učitele největší nároky. Zde už nevystačí s odborností. Ve vztahu k žákům a studentům se totiž uplatní jen to, čím vychovatel sám je. Co by se u nás pro zlepšení v tomto směru dalo dělat?

Mimořádně nadaní jsou obvykle kritičtí, sebekritičtí, perfekcionista, nároční na vše, i na sebe. K jejich charakteristikám patří zvýšená citlivost, smysl pro spravedlnost, nechota smířit se s tím, co považují za neetické. Nechtějí se podřizovat pravidlům, která považují za nesmyslná. Mají jiný systém hodnot a dělají jim starosti jiné věci, než jejich vrstevníkům. Obtížně hledají "spřízněné duše" – někoho, kdo by uvažoval podobně a měl podobné zájmy. Často se cítí osamělí a "divní". S tím by měli dospělí kolem nich počítat a pomoci jim úspěšně zvládnout "socializaci". Tak, aby byli přijímáni ostatními, ale zároveň mohli zůstat sami sebou. Znamená to vést všechny děti k toleranci k odlišnostem, nejen pokud jde o handicap, ale i pokud jde o nadprůměrné schopnosti, pracovitost a jiné zájmy, než má většina ostatních.

- Když představitelé Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) mluví o rozvoji v oblasti vzdělávání, nikdy nemluví o ničem jiném, než právě o odborných předmětech. U nás navíc většinou jen přírodovědných, technických a matematice. O rozvíjení charakteru ani slovo. Proč?

Asi by to byla spíše otázka pro MŠMT. Bylo tu téma etická výchova – ovšem opět spíš jako vyučovací předmět, než jako rozvoj pozitivních stránek osobnosti. U nás je dlouhodobě podceňována důležitost psychologické přípravy učitelů. Měli bychom se porozhlédnout, jak se připravují učitelé v zahraničí. Zejména tam, kde je vzdělávání na vyšší příčce v systému hodnot společnosti. Chceme-li být konkurence i spolupráce schopni, je nutné mít přehled o vzdělávání a péči o nadané ve světě. A tím není jenom Evropa.

- Některé univerzity ve světě kladou na aktivní pěstování hudby velký důraz (například univerzity v Holandsku nebo v Japonsku), protože je již dobře ověřená skutečnost, že například aktivní pěstování hudby vede k rozvoji matematických schopností více, než co jiného. Je toto příkladem správného přístupu k osobnostnímu rozvoji nadaných studentů?

Všestranný rozvoj je vždy lepší než úzká specializace, zejména u dětí. Hudební a výtvarná výchova je další nedocenenou – proto svým rozsahem velmi omezenou součástí vzdělávání. Má význam nejen pro rozvoj myšlení, ale má i příznivý vliv na psychiku. Mezi mimořádně nadanými dětmi, se kterými jsme se ve Společnosti pro talent a nadání setkali, je řada intelektově i hudebně nadaných. Pokud jde o obor studia, záleží i na kvalitě výuky na vysoké škole. Mimořádně nadaní studenti vyžadují odpovídající náročnost i kvalitu kurzů.

- Velká nadání jsou sice nejkrásnější, ale také nejnebezpečnější plody na stromě lidstva, jak říká C. G. Jung. Nadání není hodnotou za každou cenu, čili samo o sobě. Souhlasíte s názorem, že o tom, zda se talent obrátí k dobru nebo ke zlu, rozhoduje konec konců osobnost onoho nadaného?

Asi nic neexistuje "samo o sobě". Jakým způsobem bude nadání využito, záleží do značné míry na systému hodnot, který předala nadanému (ale i "nenadanému") jeho rodina a další významné osoby v jeho/jejím životě. Za velmi "nebezpečné plody na stromě lidstva" bych považovala nejen velká nadání. Přínejmenším stejně nebezpečná je hloupost, zejména ta skupinová.

- Současná ministryně školství se přiklání k tomu nabídnout podporu nadaným v rámci inkluzivního vzdělávání, tedy v běžných školách spolu s ostatními žáky a studenty. Je možné něco takového u nás uskutečnit? Jestliže ano, za jakých předpokladů?

Doporučila bych inspirovat se na začátku zmíněným příkladem britské vlády – zmapovat, kde a jak to ve světě funguje a neomezit se jen na pár příkladů. Můžeme se samozřejmě poučit i u nás – ale opět by se měly brát v úvahu všechny okolnosti. I tady existují či existovaly příklady dobré praxe. Všechny, o kterých vím, ale fungují za "neběžných podmínek". Ti, kdo byli či jsou v inkluzivním vzdělávání úspěšnější, mají například výrazně menší počet žáků ve třídě, dobrou spolupráci kvalitní asistentky s učitelkou nebo lepší vybavení díky finanční podpoře a velmi dobrý vztah k dětem. Chcete-li jednoduchý a praktický návod tady a teď, pak bychom měli nastavit podmínky tak, aby chtěli a mohli učit jen ti nejlepší. A to není jen o penězích, ale o způsobu řízení. Předpokládala bych, že učitelé jsou dospělí, svéprávní, vzdělaní, zodpovědní, motivovaní a nepostrádají rozum ani cit. Takže podle toho, jak kvalitní osobnosti chceme z dětí vychovat, bychom pro ně měli mít učitele. Pokud takoví jsou, mělo by se s nimi také tak jednat.